

Rüya: Uykudaki Âlem

23 Ekim 2013

Hadisler

Ebû Hüreyre'nin naklettiğine göre, Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: "...Rüya üç çeşittir: (Birincisi) Allah'tan bir müjde olan salih rüyadır. (İkincisi) şeytandan kaynaklanan üzücü rüyadır. (Üçüncüsü ise) kişinin yaşadıklarından bazılarının rüyasına yansımasıdır..." (M5905 Müslim, Rü'yâ, 6)

Hiz. Âişe (ra) anlatıyor: "Allah Resûlü'nün (sav) ilk vahiy almaya başlaması uykuda doğru rüya (rü'yâ-ı sâdika) görmekle olmuştur. Onun istisnasız bütün rüyaları gün gibi gerçek çıkardı..." (B6982 Buhârî, Ta'bîr, 1)

Ebû Saîd el-Hudrî'den, Hz. Peygamber'i (sav) şöyle buyururken işittiği nakledilmiştir: "Sizden biri hoşlandığı bir rüya görürse, (bilsin ki) bu, Allah'tandır. O kişi bu rüyadan dolayı Allah'a hamdetsin ve onu anlatsın. Bunun dışında hoşuna gitmeyen bir rüya görürse, bu da şeytandandır. Rüyanın kötü etkisinden Allah'a sığınsın ve ondan kimseye söz etmesin. Böyle yaparsa, o rüya kendisine zarar vermez." (B6985 Buhârî, Ta'bîr, 3)

İbn Ömer'den nakledildiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: "En büyük iftira, kişinin görmediği rüyayı gördüğünü söylemesidir." (B7043 Buhârî, Ta'bîr, 45)

Ebû Hüreyre'den nakledildiğine göre, Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: "...Rüyası en doğru olanınız, en doğru sözlü olanınızdır..." (M5905 Müslim, Rü'yâ, 6)

Açıklama

Sevgili Peygamberimiz, vaktinin çoğunu ashâbıyla birlikte geçirir, özellikle sabah namazlarından sonra onlarla oturup sohbet ederdi. Bu sohbetlerde gece görülen rüyalarından bahsedilir ve zaman zaman bu rüyalar tabir edilirdi. Çünkü her toplumda olduğu gibi, Resûl-i Ekrem'in yaşadığı toplumda da rüyalar ilgi çekiyordu. Rüyaların insanlara bilmedikleri konularda ve özellikle gelecek hakkında bilgiler verdiğine inanılıyordu. Dolayısıyla Allah Resûlü rüyalar üzerinde durma ihtiyacı hissediyordu. Genellikle "Bu gece aranızda rüya gören var mı?" diyerek söze başlardı.¹ Ashâbdan rüyasını ona tabir ettirenler olurdu. Peygamberimiz rüyaları tabir ederken insanları hayra teşvik eden, doğru yolu gösteren, onları eğiten yorumlar yapar ve rüyaların daima hayra yorulmasını isterdi.²

O dönemde toy bir delikanlı olan Abdullah b. Ömer, Hz. Peygamber'e rüyalarını yorumlattıran insanlara imrenerek, âdeti olduğu üzere Peygamber'in mescidinde kaldığı bir gece kendi kendine şöyle demişti: "Eğer sen iyi bir adam olsan, bu kişilerin gördüğü gibi sen de rüya görürsün."

Ardından, “Allah’ım, eğer ben iyi bir adamsam, ba na öyle bir rüya göster de, onu Resûlullah benim için tabir etsin!” diye dua ederek uykuya daldı. Uykusunda ellerinde demir sopa bulunan iki melek yanına gelmiş, onu cehenneme götürmüşlerdi. Bu sırada, korku içerisinde ‘Allah’ım cehennemden sana sığınırım.’ diyerek dua etmeye başlayan Abdullah’ın karşısına çıkan bir başka melek ona “Korkutulmayacaksın. Sen ne iyi insansın! Keşke biraz daha fazla namaz kılsan!” demişti. Sonra iki melek onu etrafı kuyu gibi duvarlarla örülmüş cehennemin kenarına kadar götürmüş, Abdullah, orada aralarında Kureyş’ten bazı insanların da bulunduğu kimselerin baş aşağı zincirlerle asılmış olduklarını görmüştü. Sonra melekler onu oradan alıp sağ tarafa doğru götürmüşlerdi. Abdullah b. Ömer bu rüyasını ablası Hafsa aracılığı ile Resûlullah’a ilettili. Hz. Peygamber de, meleklerin rüyasında onun için söylemiş olduğu “Abdullah ne iyi insan! Keşke biraz daha fazla namaz kılsa!” sözünü tekrarladi. Böylece Hz. Peygamber’e rüyasını tabir ettirme arzusuna kavuşan ve onun, hayra teşvik eden yorumunu dikkate alan Abdullah, o günden itibaren gece namazlarına devam etti.³

Rüya olgusu her zaman ilgi çekmiştir. Câhiliye döneminde rüya özellikle bir bilgi kaynağı olarak görülmüş ve önemsenmiştir. İnsanların bazı sembolik görüntüler şeklinde uykularında gördükleri rüyalar, gelecekte yaşanacaklarla ilişkili olabileceğı gibi, kimi zaman da geçmişte yaşananlardan veya bunlardan herhangi biriyle ilişkilendirilemeyen hayallerden ibaret olabilir. Bununla birlikte, gün içerisinde yaşamış olduğu ve etkisi altında kaldığı bazı olaylar, yoğun olarak uğraştığı işler, fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlar, bilinçaltında bulunan duygu ve düşünceler de kişinin rüyalarına yansıyabilmektedir. Nitekim en çok hadis rivayet eden sahâbî olan Ebû Hüreyre’den nakledildiğine göre, Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur: “Rüya üç çeşittir: (Birincisi) Allah’tan bir müjde olan salih rüyadır. (İkincisi) şeytandan kaynaklanan üzücü rüyadır. (Üçüncüsü ise) kişinin yaşadıklarından bazılarının rüyasına yansımasıdır.”⁴

Hadiste bahsedilen birinci çeşit rüyalar, insanın metafizik âlemle ilişkisini göstermektedir. Kişinin salih ve takva sahibi olması durumunda, rüyaları bu âlemle onun arasında açılmış bir pencere olabilmektedir. Duygu ve düşüncelerin kirlendiğı, zihinlerin karışıp gönüllerin karardığı durumlarda ise, rüyanın metafizik âlemle olan ilişkisi olabildiğince azalmaktadır.

Peygamberimizin işaret ettiğı ikinci çeşit rüyalar, şeytanın insana telkin ettiğı şeylerdir. Üçüncüsü ise, kişinin içinde bastırıldığı kaygı ve düşüncelerden ibarettir. Hz. Peygamber’in bu üçlü tasnifinin etkisiyle daha sonra İslâm kültüründe rüyalar rahmanî, şeytanî ve nefsanî olarak sınıflandırılmıştır.

İnsanlık tarihi kadar eski olan rüya tecrübesine, çeşitli peygamberlerin hayatlarından örnekler verilmek suretiyle Kur’ân-ı Kerîm’de de değinilmiştir. Hz. İbrâhim’e rüyasında oğlunu Allah için kurban etmesi emredilmiş, bu emre uyarak İsmâil’i kurban etmeye hazırlandığında ise, bunun bir teslimiyet imtihanı olduğu bildirilmişti.⁵ Ayrıca, küçükken rüyasında on bir yıldız, güneş ve ayın kendisine secde ettiklerini gören ve hayatı gördüğü bu rüyaya uygun olarak gelişen Hz. Yusuf’un serüveni de Kur’an’da uzun uzun anlatılmıştır. Yusuf Peygamber’e Allah tarafından rüyaları tabir

etme yeteneği verilmiş ve zindana atıldığında bu yeteneği ile oradaki arkadaşlarının ve Mısır hükümdarının rüyalarını doğru biçimde yorumlamıştır. Nihayetinde çocukken görmüş olduğu rüyasını doğrularcasına anne, baba ve kardeşleri ona kavuştuklarında saygı ile önünde eğilince, Yusuf babasına “Babacığım, işte bu, daha önce gördüğüm rüyanın yorumudur, Rabbim onu gerçekleştirdi.” demiştir.⁶ Ayrıca Kur’an’da Bedir Savaşı’na hazırlanan Hz. Peygamber’e, rüyasında müşriklerin sayısının az gösterildiğine değinilmekte, bu şekilde Allah Resûlü’nün ve müminlerin savaşma azim ve kararlılığının güçlendirildiği anlatılmaktadır.⁷ Hudeybiye öncesinde Hz. Peygamber’in rüyasında Mekke’ye girdiklerini ve burada umre yapıp tıraş olarak ihramdan çıktıklarını görmesi de, Kur’ân-ı Kerîm tarafından, “Allah, Elçisi’nin rüyasını doğru çıkardı.”⁸ şeklinde tasdik edilmiş ve bir yıl sonra Müslümanlar Mekke’ye girmişlerdir.

Kur’an’da peygamberlerin gerçekleşen rüyaları bildirilmiş, bu şekilde onların rüyalarının ilâhî yönüne işaret edilmiştir. Buna göre peygamberlerin gördükleri sadık rüyalar ile Allah’tan aldıkları vahiy arasında bir ilişki bulunmaktadır. Nitekim Hz. Âişe, Resûlullah’ın Hira mağarasında inzivaya çekilmeden önce aldığı vahiylerin rüya vasıtasıyla geldiğini şu şekilde bildirmiştir: “Allah Resûlü’nün (sav) ilk vahiy almaya başlaması uykuda doğru rüya (rüyâ-ı sâdika) görmekle olmuştur. Onun istisnasız bütün rüyaları gün gibi gerçek çıkardı.”⁹ vahiy ve rüya arasında gördüğü bu ilişki sebebiyle Allah Resûlü, mümin insanların gördükleri sadık rüyaları nübüvvetin kırk altıda biri olarak nitelendirmiştir.¹⁰ Buna göre, salih amel sahibi insanların gördükleri sadık rüyalar, nübüvvetten bir esinti şeklinde yorumlanmıştır. Ayrıca kendisiyle vahyin kesildiğini ve peygamberliğin sona erdiğini belirten Hz. Peygamber, Müslümanların müjde niteliğindeki rüyaları görmeye devam edeceğini bildirmiştir.¹¹ Zira kendisine “Dünya hayatında onlar için müjdeler vardır.” âyetinin yorumu sorulduğunda Allah Resûlü, bahsedilen müjdeyi “müminin gördüğü ve onunla ilgili görülen rüya” olarak açıklamıştır.¹²

Sevgili Peygamberimiz, zaman zaman kendi rüyalarını da ashâbıyla paylaşırdı. Rüyalarını onlar için tabir eder, kimi zaman bilinmeyen âlemden, cennetliklerin ve cehennemliklerin hâllerinden, insanların âhiretteki durumlarından haber vererek onları uyarırdı.¹³ Bir defasında rüyasında kendine ve arkadaşlarına hurma ikram edildiğini görmüş ve bunu dünyada yükselmeye, âhirette güzel sonuca erişmeye ve dinin tekâmül ettiğine yormuştu.¹⁴ Bir rivayete göre de ilk vahiylerin geldiği sırada kendisine yol gösteren ama erken ölen varaka b. Nevfel’i beyaz bir elbise içinde görmüş ve bunu onun cennete girdiği şeklinde tevil etmişti.¹⁵ Allah Resûlü yine rüyasında insanların kiminin üzerinde kısa, kiminde ise uzun gömlekler görmüş, bunu o kişilerin dinî hassasiyetlerine bağlamıştı.¹⁶ Bir gün de rüyasında kendisine bir tas süt getirilmiş, bu süttten içtikten sonra onu Hz. Ömer’e vermişti. Hz. Peygamber, rüyasındaki bu süttün, bilgiyi simgelediğini belirtmişti.¹⁷ Rüyasında bir ev gören ve bu evin gördüğü en güzel ev olduğunu anlatan Peygamber Efendimiz, sonra bunun şehitlere ait olduğunu bildirmişti.¹⁸

Hz. Peygamber’in bazı sahâbîleri de rüya tabir ederdi. Hz. Âişe rüyasında odasına üç tane ay düştüğünü gördüğünde, bunu babası Ebû Bekir’e anlatmıştı. Resûlullah vefat edip de onun

odasına defnedilince, Hz. Ebû Bekir ona, “Rüyanda gördüğün ayların biri ve en hayırlısı işte bu!” demişti.¹⁹

Resûl-i Ekrem, ashâbına kimi zaman onları heyecanlandıran, kimi zaman korkutan, kimi zaman ise müjdeleyen rüyalar konusunda tavsiyelerde bulunurdu. Kendisiyle birlikte Hendek Savaşı dâhil on iki gazveye katılan ve en fazla hadis rivayet eden sahâbîlerden biri olan Ebû Saîd el-Hudrî’nin²⁰ naklettiği bir hadisinde Peygamberimiz, “Sizden biri hoşlandığı bir rüya görürse, (bilsin ki) bu, Allah’tandır. O kişi bu rüyadan dolayı Allah’a hamdetsin ve onu anlatsın. Bunun dışında hoşuna gitmeyen bir rüya görürse, bu da şeytandandır. Rüyanın kötü etkisinden Allah’a sığınsın ve ondan kimseye söz etmesin. Böyle yaparsa, o rüya kendisine zarar vermez.”²¹ buyurmuştur. Hadiste kişinin hoşuna giden, onu rahatlatan, mutlu eden rüyaların Allah’tan geldiğinin belirtilmesi, nimet, hikmet ve bereketin Allah’a nispet edilerek ifade edilmesidir. İnsanın hoşuna gitmeyen, onu huzursuz eden rüyalar ise, kötülüğün simgesi olan şeytana nispet edilmiştir. Peygamberimiz kötü bir rüya gören kimsenin kalkıp namaz kılmasını,²² yatış şeklini değiştirmesini önermiştir.²³

Resûlullah (sav) rüyasında başının kesildiğini gören bir adama gülümseyerek, “Şeytan birinizle uykuda oynadığında onu herkese anlatmasın!” şeklinde nükteli bir cevap vermiştir.²⁴ Esasında o, insanların gördükleri kötü rüyaların kendilerinde kötü bir etki bırakmasından duydukları endişeyi yok etmeye çalışarak onları rahatlatmayı amaçlamıştır. Gördüğü rüyalarından dolayı hastalandığını düşünen Ebû Seleme, bunu Ebû Katâde’ye anlatınca o, Resûlullah’ın “Biriniz hoşlanmadığı bir rüya görürse sol tarafına üç kez tükürsün ve rüyanın kötü etkisinden Allah’a sığınsın. Böyle yaparsa o rüya kendisine zarar vermez.” dediğini bildirmişti.²⁵ Bu hadisi nakleden Ebû Katâde, kötü rüyaların etkisiyle üzerinde dağ gibi bir ağırlık hissettiğini, ancak bu hadisi işittikten sonra artık buna aldırış etmediğini söylemiştir.²⁶ Kötü bir rüya sonrasında sol tarafa tükürmenin istenilmesi, sol tarafın şeytanla sembolize edilmesiyle ilgilidir. Böylece yine şeytanla ilişkilendirilen kötü rüyaların etkisi altında kalmak önlenmeye çalışılmıştır.

Rüyalar ile verilmek istenen mesajı anlamak için rüya yorumculuğu geliştirilmiştir. İslâm kültüründe de “rüya tabiri” adı verilen rüya yorumculuğu, rüyalarda verilmek istenen mesajın anlaşılması, sembolik dilin ve benzetmelerin çözümlenmesi anlamına gelir ve bu iş ancak akıllı, ilim sahibi, yetenekli, dininde müstakim ve ehil kişiler tarafından yapılabilir. Hz. Peygamber, rüyaların haset ve düşmanlığa sebep olmaması için rüya sahibini seven kişilere anlatılmasını salık vermiştir.²⁷ Ebû Hüreyre’nin rivayet ettiği bir hadiste Sevgili Peygamberimiz, rüyanın insanın ruh ve bedeni üzerindeki etkisini dikkate alarak “Rüya ancak bilge veya samimiyetle tavsiyede bulunabilecek kişilere anlatılır.” buyurmuştur.²⁸ Kötü niyetli ve ehil olmayan insanların yaptıkları rüya yorumları kişilerin hayatlarını yanlış yönlendirebilmekte ve rüya konusunda takıntılı olan insanlar yanlış kararlar alarak zarar görebilmektedirler. Ayrıca uydurulan yalan ve yanlış tabirlerle, hayatını rüyalarla ve fallarla tanzim eden, gelecekle ilgili planlarını bunlara dayandıran insanların kandırılması için uygun bir zemin oluşmaktadır. Rüya yorumculuğu

falcılığın bir türüymüş gibi çarpıtılarak insanlara gaybdan yani akıl ve beş duyu ile hakkında bilgi edinilmesi mümkün olmayan varlık alanından haber verme ve onları böylece istismar etme şekline de dönüşebilmektedir. Rüyaların sübjektif ve tamamen yoruma açık bir alan olması nedeniyle kimi düşüncelerin, rüya vasıtasıyla elde edildiği ya da doğrulatıldığı iddia edilebilmektedir. Rüyada görüldüğü gerekçesiyle, özellikle dinî anlamda otorite olan kişilerin dilinden söylenemeyenler dillendirilebilmekte, bu şekilde savunulan görüş meşrulaştırılmak ve desteklenmek istenebilmektedir.

Allah Resûlü, insanları görmedikleri hâlde görmüş gibi rüya uydurup anlatmamaları konusunda kesin bir dille uyarmıştır. Hz. Ömer'in oğlu Abdullah'tan nakledildiğine göre, Peygamberimiz (sav) şöyle buyurmuştur: "En büyük iftira, kişinin görmediği rüyayı gördüğünü söylemesidir."²⁹ Yine Peygamberimiz, bunu yapanların kıyamet gününde cezalandırılacaklarını söylemiştir.³⁰ Zira rüyada görmediğini görmüş gibi anlatmak, göz nimetine haksızlık etmektir. Kişinin bizzat kendi azasıyla ilgili olan bu iftira, bir bakıma nimete karşı nankörlük anlamına gelir.

Sevgili Peygamberimiz döneminde kimi konularda rüyaların yönlendirici olduğu görülmektedir. Nitekim Hz. Peygamber'in namaz vakitlerinde insanları bir araya nasıl toplayacağını düşündüğü bir sırada ashâbdan Abdullah b. Zeyd'e rüyasında ezan öğretilmiş, Allah Resûlü de bunu onaylayarak Bilâl'den ezanı bu şekilde okumasını istemiştir.³¹ Ezan konusunda rüyada işaret edilen durum Hz. Peygamber tarafından uygun bulunup bunda karar kılınmış olmakla birlikte, bunun tersi olan uygulamalar da mevcuttur. Nebî (sav), Uhud Savaşı öncesinde rüyasında sağlam bir zırh içinde bulunduğunu ve boğazlanan sığırları görmüştü. Resûl-i Ekrem, sağlam zırhlı Medine, sığırları ise savaşanlar olarak tabir etmiş ve bu rüyayı "Şayet biz Medine'de kalırsak, onlar üzerimize geldiklerinde, onlarla savaşırız." diyerek müşriklerle savunma savaşı yapılması gerektiğine yormuştu. Ancak daha sonra ashâbıyla yaptığı görüşmeler sonucunda meydan savaşına karar verilmişti. Neticede Allah Resûlü, Uhud Savaşı'nda uygulayacağı stratejiye karar verirken gördüğü rüyaya göre hareket etme konusunda ısrarcı olmamış, ashâbıyla yaptığı istişareye göre hareket etmiştir.³² Buna göre, insanların çeşitli konularda gördükleri ve hayata dair birtakım işaretler barındıran rüyaların amel konusunda bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Kişisel bir bilgi kaynağı olan rüya, genel ve kesin bir hüküm ifade etmemektedir.

İnsanoğlunun, rüyaya sarılmasının ve rüyalardan gelecekle ilgili işaretler aramaya yönelmesinin pek çok sebebi üzerinde durulabilir. Mânevî bilgiden mahrum bırakılmış olmak, bunun önemli sebeplerinden biridir. Rüya, bilimsel çalışmalara konu edilmiş, çoğunlukla olgusal bakışla izahlar ortaya konulmuştur. Rüya üzerine Batı'da geliştirilen psikolojik kuramlar, rüyada görünenleri genellikle insanın bilinçaltının açığa çıkması şeklinde yorumlamış, rüyanın metafizik âlemlerle irtibatı konusunu önemsememiştir. Zaten modern insanın ruhundaki kirlenme, ahlâkî çöküş, rüyaların insanlara sağlayacağı aydınlık ufku söndürmektedir. Belki de rüyalar insan için bir aynadır. Eğer rüyalar insanın bir iç seslenişiyse, o zaman kişinin kalbinin temizliğinin, niyetinin iyi olmasının rüyalara onu aydınlatma imkânı vereceği açıktır. Peygamberimizin doğru rüya ile

doğruluk arasındaki ilişkiye işaret eden şu sözü, işte bu imkânı vurgulamaktadır: “Rüyası en doğru olanınız, en doğru sözlü olanınızdır.”³³

3. BÖLÜM

İMAN

Kaynak notları

- 1 B1386 Buhârî, Cenâiz, 93.
- 2 DM2194 Dârimî, Rü'yâ, 13.
- 3 B7028, B7030 Buhârî, Ta'bîr, 35, 36.
- 4 M5905 Müslim, Rü'yâ, 6.
- 5 Sâffât, 37/102-106.
- 6 Yûsuf, 12/4-100.
- 7 Enfâl, 8/43-44.
- 8 Fetih, 48/27.
- 9 B6982 Buhârî, Ta'bîr, 1.
- 10 M5911 Müslim, Rü'yâ, 8.
- 11 B6990 Buhârî, Ta'bîr, 5.
- 12 T2275 Tirmizî, Rü'yâ, 3; İM3898 İbn Mâce, Ta'bîru'r- rü'yâ, 1.
- 13 B7047 Buhârî, Ta'bîr, 48.
- 14 M5932 Müslim, Rü'yâ, 18.
- 15 T2288 Tirmizî, Rü'yâ, 10.
- 16 M6189 Müslim, Fedâilü's- sahâbe, 15.
- 17 M6190 Müslim, Fedâilü's- sahâbe, 16.
- 18 B2791 Buhârî, Cihâd, 4.
- 19 MU552 Muvatta', Cenâiz, 10.
- 20 İBS815 İbn Abdülber, İstîâb, s. 815.
- 21 B6985 Buhârî, Ta'bîr, 3.

22 M5905 Müslim, Rü'yâ, 6.

23 M5904 Müslim, Rü'yâ, 5.

24 M5927 Müslim, Rü'yâ, 16.

25 M5897 Müslim, Rü'yâ, 1.

26 M5900 Müslim, Rü'yâ, 2.

27 D5020 Ebû Dâvûd, Edeb, 88.

28 T2280 Tirmizî, Rü'yâ, 7.

29 B7043 Buhârî, Ta'bîr, 45.

30 HM789 İbn Hanbel, I, 101.

31 D498 Ebû Dâvûd, Salât, 27; İM707 İbn Mâce, Ezân, 1.

32 DM2190 Dârimî, Rü'yâ, 13.

33 M5905 Müslim, Rü'yâ, 6.

Kaynak: Diyanet İşleri Başkanlığı, Hadislerle İslâm, 1. Cilt, s. 463–474